

Veelgestelde vragen - thema 4

Haalbaar organiseren

De veelgestelde vragen zijn beantwoord door de redactie, bestaande uit Anneke Dekkers, Eleonoor van Gerven, Nina Oosterveen, Ragnild Zonneveld en Yvonne den Boer.

H16 Hoofdstuk 16 Onderwijsaanpassingen in een reguliere groep

Op welke manier stimuleer ik de zelfstandigheid en zelfsturing van leerlingen, zodat zij optimaal kunnen profiteren van een gedifferentieerd aanbod in mijn klas?

Zelfstandigheid en zelfsturing stimuleer je door leerlingen te betrekken bij hun week- of leertaak en hun keuzes te geven in inhoud, volgorde en werkvorm. Duidelijke leerdoelen en succescriteria maken verwachtingen helder en ondersteunen reflectie. Een weektaaksysteem of planner helpt leerlingen hun tijd effectief te benutten. De leraar creëert ruimte voor zelfstandig werken, begeleidt het proces en laat geleidelijk los. Reflectie en peerfeedback versterken eigenaarschap. Keuzevrijheid en betekenisvolle opdrachten vergroten motivatie en dagen (hoog)begaafde leerlingen extra uit. Zo leren leerlingen stap voor stap omgaan met vrijheid en verantwoordelijkheid en profiteren zij optimaal van differentiatie.

Aan welke kennis en vaardigheden kan ik als leraar werken om beter te kunnen differentiëren?

Als leraar zijn er verschillende aandachtspunten op het gebied van differentiëren waarmee je je kennis en vaardigheden kunt vergroten. De motivatie om te differentiëren is belangrijk. Ook het vergroten van de kennis van de onderwijsmethode en de leerlijnen is van belang, en daarbij kennis over je leerlingen: wie zijn ze en wat beweegt hen? Daarnaast kun je je vaardigheden vergroten in het afwisselen in aanbod: wat bied je aan en waarom. Je kunt je vaardigheden en handelingsrepertoire vergroten als het gaat om begeleiding van de leerlingen. En ten slotte kun je je klassenmanagement verbeteren, waardoor je het aanbod en de begeleiding ook daadwerkelijk in de praktijk kunt uitvoeren.

(Den Otter, 2021; Van Casteren et al., 2017)

Ik wil morgen simpel beginnen met differentiatie in mijn klas. Wat kan ik als eerste doen om een stapje te maken, zonder mijn hele handelen en klassenmanagement aan te passen?

De eenvoudigste stap is gebruikmaken van verschillen in leer- en werktempo. Dit kan zowel in het po als in het vo. Ook al starten alle leerlingen op hetzelfde moment: er is verschil in leestempo, werktempo en uitvoering van de opdracht. Zorg voor een zinvolle uitlooppdracht voor die leerlingen die eerder klaar zijn en de stof beheersen. Vanuit deze stap kun je langzamerhand verder gaan differentiëren in de hoeveelheid instructie, herhaling en oefenstof, en in het niveau van de denkstappen in de oefenstof.

Kan ik toetsscores gebruiken om te bepalen wie er ander werk krijgt?

In principe kun je toetsscores gebruiken door de resultaten te analyseren en voor de uitschieters aan de boven- en onderkant aangepast werk aan te bieden. Een waarschuwing is daarbij wel op zijn plaats: cijfers zeggen niet altijd iets over beheersing van de kennis en/of vaardigheden. Bij lage toetsscores is het belangrijk te analyseren wat er is gebeurd: is er slordig gewerkt, is de stof echt niet begrepen of heeft de leerling misschien stappen overgeslagen? De totstandkoming van de antwoorden geeft inzicht in de educatieve behoefte en daarmee richting aan differentiatie.

H17 Hoofdstuk 17 Onderwijsaanpassingen buiten de klas, binnen de school

Wanneer is het zinvol om voor een (hoog)begaafde leerling onderwijs buiten de reguliere groep of klas te organiseren?

Voor (hoog)begaafde leerlingen kan onderwijs buiten de reguliere groep zinvol zijn wanneer het reguliere aanbod onvoldoende aansluit bij hun ontwikkelingsbehoeften. Dit blijkt bijvoorbeeld uit gebrek aan uitdaging, motivatieproblemen of specifieke ondersteuningsvragen op het gebied van leren leren, executieve vaardigheden, mindset of sociaal-emotioneel welzijn. Buiten de klas kan gericht gewerkt worden aan persoonlijke groei, talentontwikkeling en verdieping, en kunnen leerlingen samenwerken met ontwikkelingsgelijken. Ook biedt onderwijs buiten de reguliere groep of klas ruimte voor versnelling of specialistische begeleiding. Het doel is altijd om **optimale ontwikkeling, motivatie en welbevinden** te bevorderen wanneer aanpassingen binnen de reguliere groep niet toereikend zijn.

Hoe sluit het onderwijsaanbod in een peergroup aan bij het reguliere curriculum en de ontwikkelbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen?

Het onderwijs in een peergroup sluit aan bij het reguliere curriculum door thema's en leerdoelen uit de klas te behouden, maar biedt extra **verdieping en verbreding**. Het gaat niet alleen om academische inhoud, maar ook om **attitudevorming, zelfvertrouwen en leerstrategieën**. Leerlingen werken samen met ontwikkelingsgelijken aan vaardigheden zoals **samenwerken, reflecteren en zelfstandig leren**. De veilige leeromgeving stimuleert sociale verbindingen, motivatie en welbevinden. Zo kunnen (hoog)begaafde leerlingen **binnen hun zone van naastgelegen ontwikkeling optimaal groeien**, terwijl zij de kennis en vaardigheden verwerven die aansluiten bij hun capaciteiten en de reguliere klas.

Binnen onze school werken we aan inclusief onderwijs. Past een peergroup daar wel bij?

Een peergroup past uitstekend binnen de inclusieve onderwijsvisie, juist omdat je binnen je eigen school zoekt naar mogelijkheden om recht te doen aan specifieke educatieve behoeften van de leerlingen. Omdat leerlingen gezien worden in hun bijzonderheden en ondersteund worden in het aangaan van barrières kunnen ze binnen de reguliere groep ook beter functioneren. Het onderwijsaanbod buiten de groep ondersteunt daarmee inclusief onderwijs.

Wat is er nodig om een peergroup goed vorm te geven?

Voor het laten slagen van de peergroup is het belangrijk goed vast te leggen wat het doel en de doelgroep is van de peergroup. Welke mogelijkheden zijn er binnen de groepen of klassen al? Daarnaast is gespecialiseerde kennis op het gebied van (hoog)begaafdheid nodig om de begeleiding en het aanbod goed te kunnen afstemmen. Het is belangrijk na te denken over de doelgroep: is het een preventieve ingreep of curatief, en wat betekent dat voor het aanbod? Ten slotte is het belangrijk de documentatie en de transfer tussen peergroup en reguliere groep of klas goed vorm te geven. De groepsleraar of mentor en de begeleider van de peergroup spelen daarin een belangrijke rol.

H18 Hoofdstuk 18 Bovenschoolse voorziening voor (hoog)begaafde leerlingen: de top van de piramide

Wanneer is een bovenschoolse voorziening nodig voor (hoog)begaafde leerlingen?

Een bovenschoolse voorziening wordt ingezet wanneer het onderwijsaanbod binnen de reguliere klas én de plusklas niet meer voldoet aan de behoeften van (hoog)begaafde leerlingen. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer leerlingen **structureel meer uitdaging nodig hebben**, sneller leren dan hun klasgenoten of behoefte hebben aan contact met ontwikkelingsgelijken en dat contact op de eigen school niet mogelijk is. Ook leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften op het gebied van gedrag, motivatie of sociaal-emotioneel functioneren kunnen hier baat bij hebben. Bovenschoolse voorzieningen bieden ruimte voor **specifieke begeleiding, verdieping en maatwerk**, zodat talentontwikkeling, motivatie en sociaal-emotioneel welzijn optimaal worden gestimuleerd.

Wie zijn betrokken bij het opzetten van een bovenschoolse voorziening en waarom?

Bij het opzetten van een bovenschoolse voorziening zijn diverse betrokkenen essentieel om kwaliteit, afstemming en gedragenheid te waarborgen. De projectleider of HB-coördinator coördineert en schakelt tussen alle partijen. Intern begeleiders of zorgcoördinatoren bewaken het pedagogisch-didactisch proces en brengen ondersteuningsbehoeften van leerlingen in kaart. De directeur is verantwoordelijk voor besluitvorming en het faciliteren van middelen. Idealiter wordt de toekomstige leraar vanaf het begin betrokken, zodat het aanbod praktisch aansluit. Daarnaast worden ouders, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en eventueel zorgaanbieders betrokken, zodat het aanbod effectief, breed gedragen en optimaal afgestemd is op de leerlingen.

Wat is belangrijk in het aanbod van een bovenschoolse voorziening?

In het aanbod is het belangrijk eerst goed in beeld te brengen wat de leerlingen nog te leren hebben in het reguliere curriculum. Soms ontbreken basisvaardigheden of zijn deze niet goed gememoriseerd of geautomatiseerd, omdat leerlingen lang op hun goede geheugen en snelle begrip hebben kunnen leunen. Daarbuiten kun je door bijvoorbeeld projectmatig en thematisch onderwijs het aanbod vormgeven, zodat je voor en met alle leerlingen zinvolle doelen kunt vaststellen. Op die manier kun je een optimale mix tussen motivatie en uitdaging enerzijds en het leren van nieuwe kennis en vaardigheden anderzijds samenstellen.

Hoe selecteer je de juiste leerlingen voor je voorziening?

Allereerst is het belangrijk wie de doelgroep is van je voorziening. Zijn dat de goed presterende leerlingen, leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte of allebei? In alle gevallen is een brede aannameprocedure van belang. Daarin zijn niet alleen schoolse resultaten, een leerlingvolgsysteem en een IQ-score van belang. Ook het beeld van de leraar, observaties van een gedragswetenschapper of orthopedagoog en een OPP kunnen aanvullende informatie geven. Een algemene screening waarin je kijkt hoe alle leerlingen op het onderwijsaanbod reageren, voorkomt dat je bepaalde groepen mist. Ten slotte is de informatie van ouders en de leerling zelf van waarde.

H19 Hoofdstuk 19 Brede randvoorwaarden voor het haalbaar organiseren van voltijds onderwijs voor leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid

Hoe kunnen scholen een gezamenlijke visie ontwikkelen op voltijds (hoog)begaafdheidsonderwijs en welke rol speelt het schoolteam hierin?

Het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen begint met bewustwording binnen het hele schoolteam over hun specifieke behoeften. Het management draagt het belang van passend onderwijs uit en stimuleert betrokkenheid. Door open gesprekken en actieve deelname van alle teamleden bij het formuleren van doelen en strategieën ontstaat draagvlak. Het team speelt een centrale rol in uitvoering, professionalisering en evaluatie, ondersteund door voorbeeldgedrag en een lerende cultuur. Zo kan het onderwijsaanbod geoptimaliseerd worden, kunnen talentontwikkeling en sociaal-emotioneel welzijn van leerlingen bevorderd worden en maakt het team echt verschil voor (hoog)begaafde leerlingen.

Het individueel volgen van nascholing door leraren heeft helaas niet altijd het gewenste gevolg: een goed passend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. Wat is een meer kansrijke aanpak?

Op teamniveau valt te denken aan gezamenlijke nascholing, waarbij je vanuit visie naar gezamenlijke doelen en activiteiten werkt. Belangrijk hierbij is het (persoonlijke) urgentiebesef van iedereen om gezamenlijk te ontwikkelen en veranderingen te bewerkstelligen. Om het urgentiebesef aan te blijven wakkeren, kan werken met leer- en ontwikkelteams een mooie hefboom zijn. Ook een kartrekker binnen het team, bijvoorbeeld een (hoog)begaafdheidsspecialist, kan voor duurzame verandering zorgen. (Kabalt, Tjepkema & Verheijen, 2016)

Wat is belangrijk in de samenwerking met ouders?

Ouders zijn een cruciale factor en het samenbrengen van de werelden van school en thuis is daarom van groot belang. Als die werelden verschillen, is het belangrijk te onderzoeken hoe dat komt en de verschillen te overbruggen. Neem ouders hierin serieus en durf naar het aanbod op school te kijken. Daarnaast is het van belang te beseffen dat duidelijkheid en liefdevolle begrenzing zowel voor leerlingen als voor ouders gelden. Duidelijke afspraken maken over communicatie en over de mate van meeleven, meedenken, meewerken en meebeslissen is daarbij helpend.

Hebben leerlingen die instromen op voltijds (hoog)begaafdheidsonderwijs genoeg aan het onderwijsaanbod of is er ook zorg nodig?

Dat hangt ervan af. Sommige leerlingen komen uit een situatie van thuiszitten of dreigende schooluitval. Deze leerlingen doorlopen drie fasen. De eerste fase houdt in dat de leerlingen weer 'leefbaar' worden: opstaan, voor zichzelf zorgen en willen deelnemen aan het sociale verkeer. In deze fase is jeugdhulp sterk betrokken. Daarna komt de fase waarin de leerlingen 'schoolbaar' worden en langzamerhand weer volledig naar school kunnen gaan. Ook hier speelt jeugdhulp nog een rol. Pas daarna volgt de fase waarin de leerling 'toetsbaar' is, waarin de leerling weer volledig deelneemt aan het onderwijsproces.

H20 Hoofdstuk 20 Een dekkend aanbod dat echt het verschil gaat maken!

Hoe kunnen scholen en samenwerkingsverbanden effectief samenwerken om een regionaal dekkend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen te realiseren?

Een regionaal dekkend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen ontstaat door effectieve samenwerking tussen scholen en samenwerkingsverbanden, gebaseerd op een gezamenlijke visie, duidelijke afspraken en het delen van expertise. Besturen stappen over hun grenzen heen en leggen afspraken vast in samenwerkingsovereenkomsten. Afstemming van voorzieningen voorkomt overlap, vult hiaten en benut middelen optimaal. Centrale monitoring, netwerkanalyse en gezamenlijke professionalisering zorgen voor continue verbetering. Het betrekken van onderwijs en jeugdhulp en het stimuleren van kennisdeling tussen scholen versterkt een flexibel en samenhangend netwerk, zodat alle (hoog)begaafde leerlingen in de regio passend onderwijs en optimale ondersteuning krijgen.

Wat zijn de belangrijkste voorwaarden om het onderwijs en de ondersteuning beter af te stemmen op de behoeften van (hoog)begaafde leerlingen?

Om onderwijs en ondersteuning beter af te stemmen op de behoeften van (hoog)begaafde leerlingen is duidelijke signalering van cognitieve, creatieve, sociale en emotionele behoeften essentieel. Die vormt de basis. Een schoolbreed gedragen visie, met heldere doelen voor differentiatie, verrijking en begeleiding, is noodzakelijk. Schoolleiders tonen ambidextrie: sturen én ruimte geven, leiden én coachen, en bevorderen vertrouwen en samenwerking over schoolgrenzen heen. Professionalisering van leraren, communicatie, aandacht voor de context van leerlingen, organiseren van expertise binnen de school en afstemming met jeugdhulp dragen bij aan een inclusief, passend en effectief onderwijsaanbod.

Waarom is een netwerk belangrijk en wat is een voorwaarde voor het werken met een netwerk?

Nog steeds vallen er leerlingen tussen wal en schip. Door niet alleen naar het individuele kind of de leraar te kijken, maar ook naar de omgeving, kun je kennis en verantwoordelijkheid delen, van elkaar leren en de kans op succes vergroten. Een netwerk voorkomt ook dat er grote verschillen tussen scholen en mogelijkheden ontstaan. Samen draag je bij aan beter onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen, iets wat je individueel moeilijker kunt realiseren. In dit netwerk is samenwerking met ouders, beleidsmakers en jeugdzorg essentieel. Het uitgangspunt is: hoe maken we met elkaar de context in de klas en op school sterker, zodat het aanbod beter aansluit bij het kind?

Hoe zorg je voor een goed vangnet als leerlingen uitvallen of dreigen uit te vallen?

Om verschillende redenen kunnen leerlingen vastlopen. Een tussenvoorziening kan dan als vangnet fungeren, bijvoorbeeld een zorgboerderij of huiskamersetting. Belangrijk is dan intensief contact met ouders en de thuisschool en gedegen expertise op het gebied van (hoog)begaafdheid. Werk in de eerste 12 weken vanuit het vangnet toe naar versterking van de context op de thuisschool of zoek naar een andere school met een beter passend aanbod om langdurig ongewenst thuiszitten te voorkomen. Stem dit regionaal af.